Amiről érdemes beszélni

Önálló vállalat lett a Könyvtárellátó

Győri Erzsébet

Az utóbbi két-három évben már a szaksajtóból sem igen értesülhettünk a központi szolgáltatások egyik - egyébként a legtöbb könyvtár által igénybe vett - alapvető formájának egészségi állapotáról, a könyvtárellátás helyzetéről. Mintha a szakma megszokta volna már az ígéreteket és azok teljesíthetetlenségét, több évtizede hozzászoktatták, s valahogy még az egészséges türelmetlenség is kiveszett, elkopott. A nagy gyűjtemények gazdái a szélesedő kínálat pozícióit kezdték el vizsgálgatni, majd kipróbálni, a kisebb könyvtárak gyarapítási kerete és tűrőképessége a szolgáltatás minőségéhez pedig fordítottan aránylik. Csendben, minden nagyobb látványosság és perpatvar nélkül 1990-re, de még inkább 1991-re a szolgáltatások a mélypontra zuhantak. Kisebb idegeskedés csupán akkor volt érzékelhető, amikor híre ment a TÉKA Vállalat anyagi nehézségeinek, s volt néhány nap, amikor úgy tűnt, hogy a könyvtárak előre odaadott pénze is ebek harmincadjára jut. Ez már a minden rosszhoz hozzászokott és azt szó nélkül elviselő könyvtáraknak is okozott némi izgalmat.

1990 decemberében a Könyvtári és Informatikai Kamara létrehívott egy bizottságot, hogy ismételten – 1970 óta éppen kilencedik alkalommal – vizsgálják meg a könyvtári ellátás jellemzőit és tegyenek javaslatot az addigra kialakult igen rossz helyzet megszüntetésére, illetőleg könyvtári érdekeket inkább szolgáló konstrukció megteremtésére. Az már a sors iróniája, hogy egy első ízben 1970-ben készült anyag csaknem érintetlen benyújtásával is viszonylag korszerűen felelhetett volna meg a bizottság a feladatának. Ezzel mindösszesen csak azt szeretném jelezni, hogy érdekeink és a konstrukció, amelyben azokat érvényesíteni lehet, olyannyira evidencia, amelyhez nem kellett nagy előtanulmányokat folytatni. Annál több hivatalos értekezlet szükségeltetett ahhoz, hogy a bizottság, adatok, tények birtokában, meg tudja győzni a Művelődési és Közoktatási Minisztérium illetékes főosztályát arról az egyszerű tényről, hogy a könyvtárellátáson keletkezett haszon sok más csatornán szivárog el. A TÉKA csak nevében vette fel a feladatot, hivatkozásként, többnyire előnyszerzésre használta a könyvtárakat, s az így szerzett előnyöket nem a könyvtáraknál érvényesítette. Időközben katasztrofális beszerzési politikát folytatott a Könyvtárellátó, mert választási lehetősége csak a rossz és a még rosszabb között volt. A kiadók száma ebben az időben nőtt négyszáz fölé, s így

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

a kínálat változatossága látványos volt, miközben a könyvtári beszerzésre szánt pénzeket az anyavállalat másra használta. Erre az időszakra estek a különféle kétségbeesett próbálkozások a könyvtári rendelések megregulázására. Csak emlékezetfrissítőnek idézem az úgynevezett „per A-s jegyzékek"-et, a körleveleket, az előrendelések legkülönfélébb formáit, melyek többnyire a jobbítás szándékával jöttek ugyan a világra, de csak növelték a káoszt. A rendszeresen gyarapítók a megmondhatói, hogy miközben az élelmes kiadói vállalkozások különféle kedvezményekkel keresték meg a szerény, de biztos piacot jelentő könyvtárakat, a Könyvtárellátó szolgáltatásai látványosan zsugorodtak. Az 1991-es esztendő nagy árkedvezményeiből, amit akármelyik aluljáróban, utcai könyvárusnál megkaphatott a vásárló, semmit sem juttatott a könyvtárellátás a saját vevőkörének.

Sok éve már annak is, hogy a könyvtárak beszerzési keretük nagyobbik részét előre átutalják a Könyvtárellátónak – ezzel is növelve forgótőkéjét a vállalatnak. Vívmányként kellett elkönyvelnünk, hogy 10%-ot írtak jóvá az előre átutalóknak, miközben a banki hitelek már a 30-40% felé kúsztak. Az anyavállalat időközben a könyvimportot, melynek legnagyobb hasszználói a könyvtárak voltak, Kft-be tömörítette, de azt is mondhatnám, hogy „kimentette". A jogszabályok kínáltak olyan lehetőséget, hogy törvényszegés nélkül meg lehetett rövidíteni a könyvtárellátó szervezetet, s ezzel a köz komoly pénzt, nyereséget vesztett. A Könyvtári és Informatikai Kamara által delegált bizottsághoz időközben csatlakozott a Magyar Könyvtárosok Egyesülete is, így együttesen vettünk részt értekezletek özönén, s érveltünk egy – a világ más tájain teljesen természetes – önálló vállalat alapítása mellett. Számítások sorát végeztük el, szakértők segítségével érvanyagot szolgáltattunk az ügyet csaknem egyedül felkaroló államtitkárhelyettesnek, *Gábor József*nek és munkatársainak. Meggyőződésünk, hogy az ő személyes elszántságán is múlott, hogy 1991. november 1-jén megszületett a TÉKÁ-ból kiváló önálló állami *Könyvtárellátó Vállalat*.

Új fejezet kezdődhet tehát a könyvtárellátás 1952-től íródó történetében! Van abban valami komikus, hogy már 1952-ben „A könyvtárak fejlesztéséről" szóló 2042/13/1952. Mt. sz. határozat és a 12-99/3/1952. BKM sz. utasítás a belkereskedelem keretei között az akkori Népművelési Minisztériummal karöltve – a korabeli viszonyok között – tulajdonképp máig korszerűen gondolkodott erről a területről. Igaz, akkor a könyvhiány diktálta, hogy valamiféle elsőbbsége legyen a könyvtáraknak, annál furcsább, hogy a bőség időszakában ínséges éveket élünk át!

Az már nehezen minősíthető, hogy az akkor kitűzött célok máig nem valósultak meg teljes mértékben. Az is igaz, hogy 1952-től ehhez a rendelethez nem nyúltak, alacsonyabb jogszabályokkal pedig még azt is elcsipegették belőle, ami igazán jó volt a könyvtáraknak.

Most tehát azt mondhatjuk, hogy az új vállalat megszületése után minden megváltozik! Óvatosabban fogalmazva: minden megváltozhat, ha racionális gazdálkodás folyik, ha teljes mértékben vevőcentrikus szolgáltatási rendszer épül fel, s az a valósághoz igazodik. Csak jó szerkezetű, kis létszámú és a könyvtárosság lényegéhez értő, mozgékony vállalat képes az egyébként is dinamitokkal telerakott könyvpiacon megmaradni. Egyelőre, és még jó időre fel kellene hagyni még a jó értelmű „népművelési" ambíciókkal is, és nem kis önuralommal ellenállni mindenféle – e területen nem is olyan kevés számú – csábításnak.

Egy teljesen bizonyosnak látszik: amitől ez a vállalat egy valóságos, igazi könyvtárellátó lehet, olyan, amilyenre mindig is, most pedig hatványozottan szükség van, az nem látványos és nem is szivárványos munka. Csendes, szerény, szívós és kínosan pontos, kiszámítható üzleti magatartás. Mert végül is nincs itt másról szó, mint üzletről egy elég jól körülhatárolt és minden változás ellenére meglehetős biztonsággal kiszámítható vevőkörben.

Mielőtt szabadjára engednénk a fantáziánk, azért azt kötelezőnek tartjuk megjegyezni, hogy az új vállalat elég rendezetlen ingatlanviszonyok közepette született meg. Most éli át épp azokat az órákat, heteket, amit a rossz házasságot követő még rosszabb, ha tetszik a másikat mindenben és minden módon ellehetetlenítő válások szimptómáival lehetne a leginkább jellemezni. Mint korábban említettük: az importot, mely jövedelmező volt, elvitték egy kft-be, az új vállalatnak van ugyan importjoga, csak szakembereit „jó időben" elszívták. Sok víz folyik le még a Dunán, amíg ezt a nem lényegtelen üzletágat életre hívja, illetőleg piacképesen megcsinálja a Könyvtárellátó. Sajnos, évekkel korábban elsorvasztották a könyvtári kötészetet, hogy ennek mekkora

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

a jelentősége – nem kell különösebben hangsúlyozni.

A klasszikusan jól működő könyvtárellátókat a világ minden részén az különbözteti meg a könyv és más médiák, információhordozók kereskedelmétől, hogy a tájékoztatási rendszerük kimondottan gyűjteményérdekű és nem kiadói érdekeltségű, szolgáltatásai közül a tájékoztatás mellett pedig kiemelkedően fontosak a bibliográfiai adatok, legyenek ezek bármilyen típusú dokumentumok, bármely adathordozón. Ha a nagy nehezen megszületett vállalat meg akarja tartani és nyerni vevőkörét, ezt vésse először a betartandó aranyszabályok sorába. E szám más írásából is kitűnik*, hogy igencsak sokan szeretnének egy-egy falatot kapni ebből a tortából, illetőleg sokan tartják jó vevőnek a könyvtárat. Ennek a már majdnem versenyhelyzetnek remélhetőleg a könyvtárak lesznek a nyertesei!

Mindenesetre a magyar nyelvű könyvkínálatot az elmúlt évhez képest egészen bizonyos, hogy növelni kell, a róla szóló tájékoztatással együtt. Ezért is vállalta a gyűjteményfejlesztési kérdésekre szakosodott *Új Könyvek* szerkesztősége, hogy, ki tudja hányadszor, változtat a szerkezetén, s minden olyan tervezett műről, ami mögött elolvasható kézirat, vagy korábbi kiadások, esetlegesen imprimatúrák állnak, előzetesen, tehát a mű megjelenése előtt teljes értékű tájékoztatást nyújt a leendő II. fejezetben. Noha meg vagyunk arról győződve, hogy lesznek művek, melyek jóval előbb megjelennek, mint ahogyan a kiadó jelzi, s lesznek művek – nem kevesen –, amelyek nem jelennek meg. Ennek bizony lesznek anyagi konzekvenciái, mivel a könyvtárak számítanak rá és majd csak később értesülnek elmaradásáról. Mindezt, s további itt nem részletezett nehézséget tudva, mégis vállaltuk az előrejelzést, annak érdekében, hogy az új vállalat rizikóját csökkentsük, igaz, viszont ennek fejében elvárjuk, hogy az előrendelt könyvek kiskereskedelmi árából 10% engedményt nyújtson a könyvtáraknak. Egyelőre méltányosnak tartjuk a kedvezmény mértékét – egy évig –, mármint a Könyvtárellátóval szemben méltányosnak! Ezzel is erősíteni szeretnénk pozícióit, hogy méltó versenytárs lehessen a piacon. A következő esztendőben a kedvezmény mértékének és kiterjedtségének is növekednie kell. A magyar nyelvű könyvterjesztésről leírtak vonatkoznak a hazai kiadású hanglemezek, kazetták terjesztésére és a róluk szóló tájékoztatásra is. Előbb-utóbb a könyvtári szoftvereket is célszerű lenne itt forgalmazni, s a bútorkínálatot is színesíteni, s az árban a jelenleginél kedvezőbb pozíciót teremteni – ne legyünk titokzatosak: ma sovány a kínálat és nagyon drága. A könyvtári ügyviteli nyomtatványok is felülvizsgálatra szorulnak, elavult ily módon az árukészlet egy része is, elkélne már egy új katalógus az új árucikkekről.

Szólni érdemes még az előre befizetett összegekről – legalábbis annyit, hogy az országban a legolcsóbb kamatot fizeti a vállalat. A gazdag vállalat és a szegény vevő együttesét már megéltük az elmúlt évtizedekben, most már a tiszta üzleti viszonyok időszakának kell eljönnie. Tekintettel arra, hogy a könyvtárak pénzei nagyobb részt önkormányzati pénzek, a közösség javát kell hogy szolgálják, ezért is érdeke a könyvtáraknak, hogy a jelenleginél jobb pozíciót, azaz magasabb kamatot tudjanak a magukénak.

Mindez már csak 1993-ban érvényesíthető, de nem lehet eleget mondani és elég korán, mert a megszokás elég nagy nehezék.

Az volna egyébként az elérendő cél, hogy ez az új vállalat viszonylag rövid idő alatt olyan részvénytársaság legyen, amelynek élén választott igazgató és a könyvtárosokból, banki szakemberekből álló igazgatótanács munkálkodik.

Ehhez kapta most meg mindkét fél a lehetőséget – célszerű lenne kölcsönösen megfelelni ennek a nem érdektelen szakmai kihívásnak.

---

* Lásd Fazokas Eszter – Kaposváriné Dányi Éva: írását a 36-47. oldalon.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben